

REFİ CEVAT ULUNAY'IN DİL VE EDEBİYAT ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ

Arş. Gör. Dr. Özgül ÖZBEK GİRAY*

ÖZ: Refi Cevat Ulunay edebiyatçı kimliği geri planda kalmış gazeteciliğiyle tanınan bir yazardır. Basın hayatına altmış yıl kalemle hizmet eden Ulunay'ın gazete ve mecmualarda dil ve edebiyat üzerine yazdığı yazılar geniş bir yer tutar. Yazar dil ve edebiyat üzerine yazdığı müstakil yazılarının yanı sıra gazete ve mecmualarda yazdığı yazılarda hangi meseleye değinirse değinsin edebiyata kıyısından köşesinden yer verir. Bu yazıları kalem oynattığı pek çok mevzu gibi tenkitçi bir yaklaşımla ele alır. Amacının Türk dili ve edebiyatının gelişimini engelleyen unsurları ortadan kaldırmak için yetkililere sesini duyurmak olduğunu sıklıkla dile getiren Ulunay, bu amaç doğrultusunda dil ve edebiyat meseleleriyle ilgili görüşlerini bildirip, teklifler sunar. Bu yazılar günümüzde dahi üzerinde durulup düşünülmesi gereken pek çok ayrıntıyı ihtiva eder. Bu çalışmada Refi Cevat Ulunay'ın gazete ve mecmualardan toplanan makalelerinden hareketle dil ve edebiyat hakkındaki görüş ve önerileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Basın hayatı, Türk dili, Türk edebiyatı, gazete, mecmua.

Refi Cevat Ulunay's Opinions on Language and Literature

ABSTRACT: Refi Cevat Ulunay was an author who was known as a journalist and whose literary identity remained in the background. The writings of Ulunay, who had been serving for the press life on language and literature for sixty years, took wide places in newspapers and journals. In addition to his independent writings on language and literature, in his writings on any subjects the author mentioned about literature even merely. He drew up his writings with a critical approach like in many issues that he wrote about. Ulunay, who mentioned that his purpose was to denounce the authorities to abolish the factors which prevents Turkish language and literature from developing, and expressed his opinions and made suggestions about the issues on language and literature in accordance with his purpose. These writings included countless details that need to be considered and deliberated even today. In this study, with reference to Refi Cevat Ulunay's articles collected from newspapers and journals, his ideas and suggestions about language and literature will be elaborated.

* Artvin Çoruh Üni. Fen-Edebiyat Fak. TDE Böl. ozgulozbek@artvin.edu.tr
Gönderim Tarihi: 25.03.2019 Kabul Tarihi: 09.05.2019

Keywords: Press life, Turkish, Turkish literature, newspaper, journal.

Giriş

Refi Cevat Ulunay, 1890 yılında Şam’da doğmuştur. Aslen Konyalı olan yazar, Mevlâna Celaleddin Rumi soyundandır. İlk tahsilini Vefa’da Taş Mektepte, orta tahsilini Şemsü’l-Maarif adlı hususî rüştiyede, lise tahsilini ise Galatasaray Lisesinde yapar. 1909’da Galatasaray Lisesinden mezun olur. Pek çok kaynakta *Tanin*’le gazetecilik hayatına başladığı bilgisi yer alır¹ ancak araştırmalar neticesinde onun gazetecilik hayatına 1908’de *Ferdâ* gazetesi ile başladığı tespit edilmiştir.² 1908’de başlayan gazetecilik hayatı 1968’de vefatına kadar sürer. O, altmış yıl geçimini kalemiyle temin eden bir “fikra muharriri” dir. Refi Cevat’ın, 1908’de *Ferdâ* gazetesiyle başlayan gazeteciliği 1909’da *Tanin*’de devam eder. Oradan *İkdam*’a geçer ve yazı işleri müdürü Yunus Nadi’ye [Abalıoğlu] yardımcı olur. Sonra tekrar *Tanin*’e döner. Daha sonra *Şehrah* gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yapar. *Şehrah* gazetesi kapatılınca kendi gazetesi *Alemdar*’ı çıkarmaya başlar. Gazetecilikte saray muhabirliğinden, fikra muharrirliğine, müdür muavinliğinden mütercimliğe kadar pek çok alanda hizmette bulunan Refi Cevat, Hürriyet ve İtilaf Fırkası’nın yanında yer alır. Hem *Şehrah*’ta hem de *Alemdar*’da İttihat ve Terakki’ye karşı adeta hücumda bulunur. 1913 yılında yaşanan Bâbîâlî Baskını ile İttihat ve Terakki yönetimi ele geçirir ve *Alemdar* gazetesi kapatılır. Mahmut Şevket Paşa suikastının ardından, İttihat ve Terakki’ye olan muhalefeti sebebiyle 1913-1918 yılları arasında sürecektir olan Sinop, Çorum ve Konya sürgünü başlar.³ 1918’de Birinci Dünya Savaşı sonrasında İstanbul’a dönen Refi Cevat, yeniden yayınladığı *Alemdar*’da, İngiliz yanlısı, mandacılığı savunan yazılar yazar ve Millî Mücadele karşıtı bir tavır sergiler. Bu tutumundan dolayı Cumhuriyet’in ilanından sonra “Yüzellilikler” listesine alınır ve yurt dışına sürgüne gönderilir. 1938’de sürgündeki Yüzelliliklerin affedilmesi ile yurda döner. Fransa’da yaşadığı sürgün hayatı Ulunay’da büyük değişikliklere sebep olur. Öyle ki siyasî faaliyetlerde bulunması sebebiyle Yüzellilikler listesine alınıp sürgüne gönderilen bir gazeteci olarak gittiği Avrupa’dan çok yönlü bir aydın olarak yurda geri döner. 1938’den sonra aktif olarak siyasetle ilgilenmese de

¹ Ulunay’ın gazetecilik hayatına *Tanin* ile başladığının kabul edilmesinde, kendisinin meslek hayatına dair anılarını anlatırken *Ferdâ*’yı unutup *Tanin*’le başladığını söylemesi sebep olmuştur: “Ben mektepten çıkar çıkmaz edebiyat hocam Tevfik Fikret’in himayesiyle “*Tanin*’e” intisab ettim. Uzun bir stajdan sonra 120 kuruş aylıkla kadroda yer verildi.” Ayrıntılı bilgi için bk. Ulunay, 1966b: 2.

² *Ferdâ*’da gazeteciliğe başlaması ile ilgili bilgi için bk. Ulunay, 1957b: 3.

³ Ulunay sürgün hatıralarını *Alemdar* gazetesinde 15 Kânunuevvel 1918’den 11 Şubat 1920’ye kadar çeşitli aralıklarla “Menfâlar ve Menfiler” başlığı altında yayınlar. Daha sonra bu yazılar bir kitapta toplanır. Bk. Kılıç, 1999: 9-258.

ölmüncesine kadar muhalif tavrını sürdüren yazar, İttihat ve Terakki'ye olan nefretıyla onların siyasetini eleştiren yazılar yazmaktan geri durmaz.

Refi Cevat Ulunay, 1940-1968 yılları arasında çeşitli gazetelerde dil ve edebiyat üzerine pek çok yazı kaleme alır. Türk dili ve edebiyatının gelişimi ve mevcut problemlerin çözümü üzerine yazdığı bu yazılar onun Avrupa'dan döndüğü, fikrî olarak olgunlaştığı dönemin ürünleridir.

Türk Dili Hakkındaki Düşünceleri

Refi Cevat Ulunay, Türk dili hakkında yazdığı yazılarda harf inkılabı ve lisanın sadeleşmesi, öztürkçecilik ve tasfiyecilik, Türk akademisine ve Türkçe lügate duyulan ihtiyaç, konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklar, yeni neslin eski harfli eserleri okuyamaması, lisan öğrenimi, dilin yanlış kullanımı, imla ve gramer hataları gibi meselelere dikkat çeker.

Ulunay, harf inkılabı hakkında kaleme aldığı yazılarda yapılan inkılap sayesinde lisanın sadeleştiğini, kolay anlaşılır ve daha sağlam bir surette vecize dili olduğunu söyler. Bundan sonra *midenuvaz yazıp maydanoz okumaya lüzum yok. Kaybolduyu çok şükür gaib oldu yazmıyoruz* (Ulunay, 1941a: 2)⁴ diyerek harf inkılabının gerçekleşmesi ile Türk kültürünün ayağındaki bağların çözüldüğünü ve lisanın tekâmülünün günden güne gerçekleşeceğini belirtir. Harf inkılabının lüzumsuz kaide münakaşalarından dili kurtardığını ise Abdülhak Hamit Tarhan'ın başından geçen bir olayı örnek vererek anlatır. Bir mecliste Abdülhak Hamit'in "Hindistan'daki Odam" başlıklı bir şiiri okunurken birisi "Bu taraf neysitân-ı nağme sera" mısraına itiraz eder ve bu mısraın "Nağme süradır!" olması gerektiğini söyler. Ona göre "süruden" mastarından geldiğine göre "süra" okunması lazımdır. Bir diğeri "süruden" den gelmiyor "serayiden" mastarından geliyor dolayısıyla "sera" okunması gerekir der. Her ikisi de doğru olmasına rağmen iki taraf saatlerce münakaşa ederler. Bunun üzerine Ulunay, eğer Hamit şiirini Latin harfleriyle yazmış olsaydı Arap harfleriyle yazdığı gibi (s r a) şeklinde yazmayacaktı ve o zaman bu lüzumsuz münakaşaya da lüzum görülmecekti yorumunu yapar. (Ulunay, 1941b: 3)

Yazar, harf inkılabının lisanı sadeleştirdiği için doğru alınmış bir karar olduğunu dile getirirken, mekteplerde programlara Latince tahsilinin ilave edilmesi fikrini benimseyemez ve "*Arapça'nın güçlüğünden Latinceyle değil Latin harfleri ile kurtulduğumuzu*" (Ulunay, 1940a: 3) ifade eder.

"Yeni Nesil Eski Harf" başlıklı yazısında harf inkılabıyla yeni neslin eski harfli metinleri okuyamadığını, Türk tarihini incelemek istese

⁴ Bu konu hakkında bk. Ulunay, 1943h: 3.

okuyabileceği kitap bulamayacağını söyleyerek eski harflere kendisinin de karşı olduğunu, “*bugünkü Türk harflerinin kolaylığının inkâr edilemeyeceğini, eserlerin de Türk harfleriyle basılmasının elzem olduğunu*” (Ulunay, 1942a: 3) yazar.⁵ Bu konudaki görüşlerini on dört yıl sonra *Milîyet*’te yayınlanan “Cehalet Ahtapotu” adlı yazısında tekrarlayarak yeni neslin tarihini, edebiyatını bilmediğini, Arapça ve Farsça kelimelerin lisanından atılmasından sonra okuyacak kitap bulunamadığını, bu kitapları okumak için yeniden eski harfleri öğrenmenin kolay bir iş olmadığını belirtir ve Maarif Vekâleti’nin, yeni neslin okuması gereken tarihî ve edebî eserlerdeki kelimeleri hafifleterek dilimize nakletmesi gerektiğini vurgular (Ulunay, 1956a: 3).⁶

Yazar, yeni neslin eski harfli metinleri okuyamamasının yanı sıra konuşulan dili de anlamadığını, kendisinin ağdalı cümlelerle konuşmayı nezaket sayan bir neslin arasında yetiştiğini ve kelimeleri başka bir kisyeye büründürerek fikri inceltmeye lüzum olmadığını belirtir. Hocası Tefvik Fikret’in imla bahsinde titizlik göstererek o zamanın kaidelerine göre “doğru” kelimesinin “tugri” şeklinde yazılmasına itiraz ettiğini doğru kelimesini doğru yazmalı diye bir de kelime oyunu yaptığını söyler ve bunun gibi biz de “*Türkçeyi Türkçe konuşmalıyız*” (Ulunay, 1942b: 3) der.

Dilin sadeleştirilmesi meselesinde sarmaşık otu gibi dilimizi saran yabancı kelimelerden kurtulmak için çabalamak gerektiğinden bahseden Ulunay, bu gayretten kutlu bir sonuç elde edileceğine inanır. (Ulunay, 1941b: 3) Dilin kıymeti bilinmeli, onu özleştirmek yolunda yapılan gayretlere ara verilmemelidir. “*Öztürkçe, kaidesi basit, öğrenmesi kolay, az kelime ile çok mana ifade edecek kadar geniş bir dildir*” (Ulunay, 1942c: 4).

Dilin sadeleştirilmesi önemli bir adım olmakla beraber, dilimize yerleşmiş Arapça ve Farsça kelimelerin tamamının yabancısıdır diyerek atılması, dilin bir çıkmaza girmesine sebep olur. Türk dilinin Osmanlıca hüviyetine bürünmesine Türkçenin kelime noksanlığının sebep olarak gösterilemeyeceğini, Türk dilinin her fikri ifade etme zenginliğine sahip olduğunu ve milletlerin birbirinden daima kelime almalarının basit bir yardımdan ibaret olduğunu söyleyen yazar, dilin özleştirilmesi cereyanı için ise zamanın rolünden bahsederek “*dil meyvasını ağır veren bir ağaçtır*” (Ulunay, 1942d: 3) der ve bu görüşünü destekleyen bir başka yazısında, öztürkçenin ihtiyacının kelimeleri doğuracak kaideler olduğu,

⁵ Ulunay, Pedagoji Cemiyeti’nin beşinci kongresinde Mehmet Kaplan’ın yaptığı konuşmada lisanın bugünkü durumu ile ilgili olarak: “Gençlik okumuyor, zaten okusa da anlamıyor” dediğini nakleder ve yanlış dil siyaseti yüzünden gençlerin mazisini bilmediğini ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bk. Ulunay, 1956b: 3.

⁶ Geniş bilgi için bk. Ulunay, 1958a: 3; 1958b: 3; 1968c: 2.

kelimelerden evvel kaidelerin tespit edilmesi gerektiğinden söz eder. Öztürkçe konusunda titizlik gösterenlerden bir kısmının lisandaki ecnebi kelimeleri atmak istemesinden diğer bir kısmının ise lisana yerleşen Arap ve Fars lügatlarının tasarruf edilmesini istemesinden bahseden yazar, yabancı kelimelerin dilden birden atılmasının dili zayıflığa düşüreceği kanaatini taşır (Ulunay, 1942e: 3).⁷

Dilin yabancı kelimelerden kurtulması için yapılan çalışmalardan ve öztürkçe yazmanın sanıldığı kadar kolay olmadığından söz ederken bir kelimenin tutması için yalnız öztürkçe olmasının kâfi gelmediğini, onun kulağa hoş gelmesi ve telaffuz edene sıkıntı vermemesi gerektiğini belirterek, bununla ilgili Şevket Rado'nun yaptığı benzetmeyi örnek gösterir: Şevket Rado, Türkçeyi bir büyük konağa benzetir ve bu eski kelimeleri dilden çıkarıp atmayı da konağın temizlenmesi addeder. Kıyas ve benzeşin yerinde olduğunu kabul eden Ulunay, asırlardan beri dilimizi zenginleştiren ve bize yabancı olmayan birçok kelimeyi böyle bir çırpıda aforoz edip çör çöp yerine saymayı doğru bulmaz. Mesela “şarkı söylemek” varken ben öztürkçedir diye mutlaka “ırlamak” kelimesini kullanmam diyen ve dil bahsinde köksüz ve uydurma kelimelere tahammül edemeyen yazar, böyle öztürkçe diye yutturulmak istenen kelimeleri Türk dilinin kabul etmediğini; bu gibi kelimelerin şive, eda kabalığına çarparak dalga gibi kırılıp, dağıldığını ifade eder. (Ulunay, 1943a: 3)⁸

Bir başka yazısında lisanın sadeleşmesi yolunda yapılan çalışmaların olumlu neticeler doğurduğunu ve lisanın lüzumsuz yükten kurtulduğunu şu örnekle açıklar:

Maamañih bilcümle amaline destires olmak için her gûna ve-saite müracaat ediyordu.” On sene evvel bu cümleyi yazan bir adamın bunu İhya Efendi hafidi Reşat Bey'in “Letaifi” gibi ancak gülmek için okuyacağına şüphe yoktur. Bu cümle bugün “bununla beraber bütün emellerine erişmek için her türlü çarelere başvuruyordu” tarzında yazılıyor ve bize şivesiz yahut zevksiz gelmiyor. Meğer biz fikirlerimizi ne kadar böyle düğümlü, lüzucetli anlaşılması güç bir lisan ile söylemeğe çalışmışız (Ulunay, 1943b: 3).

Yazar, birkaç ay sonra yazdığı “Dil Bayramı Münasebetiyle” başlıklı yazısında Dil Kurultayı'nın toplanış tarihi olan 26 Eylül 1932'den itibaren geçen zaman zarfında, öztürkçe meselesinin henüz umumileşmiş bir şekil alamadığını söyleyerek, lisanın şive, eda ve mana gibi zaruretleri karşısında, Türkçe olduğu ileri sürülen pek çok kelimenin yerleşemediğini ve Türkçeleşmiş olan Arapça ve Farsça kelimelerin dil kadrosundan dışarıya atılmadığını, bunun sebebinin ise öztürkçe olarak bulunan keli-

⁷ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ulunay, 1941e: 3.

⁸ Bu konu hakkında bk. Ulunay, 1949a: 1.

melerin doğrudan doğruya Arapça yahut Farsça'dan tercüme edilerek kullanılmak istenilmesi olduğunu söyler (Ulunay, 1943c: 3). Yedi yıl sonra yazdığı, "Bayramlardan Dil Bayramı" başlıklı yazısında ise dil meselesinin almış olduğu şekli, Türkçenin bugünkü perişan hali göz önüne getirildiğinde memleketin bir Babil Kulesi haline geldiğini, kimsenin söylediğinin anlaşılmadığını, her fikri, her hissi ifade edecek kadar derin ve geniş olan Türk dilinin, bugün fakirlikten "*Afrika'nın göbeğindeki zencilerin lehçesine döndüğü[nü]*" (Ulunay, 1950a: 1, 7) belirtir. Yazara göre en acı olan, dilin durumu bu hâlde iken bayramının yapılmasıdır. Lisan kendi inkılabını kendi yapar; uzun senelerden beri Türkçe kendi kendini tasfiye etmiş, ihtiyacı olduğu kelimeleri seçmiş, almış ağır ve sağlam adımlarla ilerlemiştir. Dil inkılabı adı altında bu ilerlemenin yolunun tıkandığını düşünen Ulunay, "*Türkçeyi dar bir patakaya soktuk*" (Ulunay, 1950a: 1, 7)⁹ der.

Ulunay lisanın sadeleştirilmesine karşı olmadığını, öztürkçe adı altında uydurma kelimelerle dilin tahrip edilmesine karşı olduğunu söylerken siyasi muhalifliğinden dolayı Ziya Gökalp'ı dili tahrip etmekle suçlar. Kendisinin *Hamse-i Nergisi* yahud Kâmil Paşa'nın *Telemak Tercemesi*'ni okuyalım, o lisanla konuşalım demediğini, lisanın sadeleştirilmesine taraftar olduğunu fakat "taganni etmek" yerine "ırlamak" kelimesini kullanamayacağını söyler. Ona göre Ziya Gökalp, bu güzel lisanı mahvetmiştir. Arapça, Farsça kelime düşmanlığını ortaya atarak İttihatçıları başına toplamış ve Türkçeyi bu hale getirmiştir. Yazara göre eğer lisanımıza girip yerleşen bu kelimelerin Arapça ve Farsça olduklarını kabul ederek atacak olursak, çorap bile Farsça olduğu için onun yerine ayak torbası demek icap eder ve böyle lisana da lisan denilemez (Ulunay, 1968a: 2).

Türk dilinin sadeleştirilmesi çabasıyla ilgili olarak Türk Dil Kurumu temsilcisi olan Peyamı Safa, Ulunay'a bir mektup gönderir. Mektubunda, yüksek ifade gücünü arada bir aksatan ve tam karşılıkları halk dilinde yaşayan bazı yabancı kelimelere, yazılarında yer veren Ulunay'ın, Türk dilinin gelişmesi ve ifade gücünün artması için yabancı sözlere Türkçe karşılıklar kullanmasını rica eder. Bunun üzerine bir yazı kaleme alan Ulunay, şu veya bu kelime öztürkçe değildir diye dilden atmaya kalkışsak yazıp konuşamayacağımızı, kendisinin lisanın sadeleştirilmesinin hiçbir zaman aleyhinde olmadığını fakat dilimizin özleştirilmek gayretleriyle fakirleştirilmesini doğru bulmadığını söyleyerek "*bir fikri layıkıyla anlatmak için lisanın vazıh, geniş ve bilhassa zengin olması lazım geldiği kanaatini*" (Ulunay, 1953a: 2) taşıdığını ifade eder.

Bir başka yazısında daha önceki söyledikleriyle çelişen yazar lisanı özleştirilmenin onu acınacak bir fakirliğe mahkûm etmek olmadığını belir-

⁹ Ayrıca bk. Ulunay, 1960a: 3; 1966b: 2; 1968c: 2.

tir ve bugün maalesef Türkçe buraya doğru götürülmek isteniyor diyerek aşk kelimesini örnek verir. Aşk Arapça sarmaşık otu manasına gelen “aş-ke” kelimesinden alınmıştır. Öztürkçe kullanmak iddiasıyla Arapça olan bu kelimeyi dilden çıkarıp yerine “sevgi” kelimesini kullanacağız. Fakat sevgi kelimesi aşkı ifade edemez diyen yazar aşka kıyasla bu kelimeyi gayet hafif bulur. Öyle ki Türkçede bu duygu hâlini tarif için hevâ, muhabbet, aşk, seveda, garâm, şagaf gibi pek çok kelime vardır. Bütün bunları bir tarafa bırakıp yalnız sevgi kelimesini kullanmaya imkân var mıdır? (Ulunay, 1948a: 1, 2)¹⁰

Ulunay dilimizden yabancı kelimelerin atılması ve yerine öztürkçe kelimelerin getirilmesi ile ilgili görüşlerini sıralarken meseleyi alaycı bir yaklaşımla ele alarak uyruk kelimesini örnek verir:

Uyruk... Acaba ne demekti? Bana uyruğumu soruyorlardı. Yoksa (Kuyruk) diyecek iken (Uyruk) mu demişlerdi. Nihayet biri imdada yetişti. Uyruk (tâbiyyet)demekmiş! Hay Allah müstahaklarını versin... Böyle müstehcene namzet bir kelime kimin hatırına gelir. (Tâbiyyet) gibi nazik ve sevimli bir kelimeyi bırak yerine bir kuyruk tak. (Tâbiyyet) Arapça imiş. (Tebealık) deyin efendim. Bir adama “hangi devlet tebeasındansınız?” denilmiyecek de: -Uyruğun ne? Denecek. Ne çirkin, ne fena, ne kaba, ne katı bir laf! İnsan bunu bir hakaret dahi telakki edebilir.

Merak ediyorum, acaba bu kelimeleri hangi (Ebül lügat) icat ediyor? (Ulunay, 1951a: 3)

Osmanlı Türkçesinin zengin bir dil olduğunu bu dille hem güzel konuşulduğunu hem de yazıldığını, Osmanlıca herhangi bir düşünceyi ifade etmek için Arapça gibi geniş ve derin, Farsça gibi ahenkli ve tatlı bir dilden ihtiyacı olan kelimeleri aldığını, benimsediğini ve böylece oya gibi zarif, ince ve güzel bir dilin ortaya çıktığını söyler. Dünyada hiçbir dilin başka dillerden bağımsız olamadığı bilinirken biz dilimize yerleşmiş Arapça ve Farsça kelimeleri yabancıdır, dilimizden atmalı dedik ve attık, yerine bir şey koyamayınca da uydurduk diyerek tıpkı “uyruk” kelimesinde olduğu gibi alaycı bir üslupla şu örneği verir:

Mesela (Hâkim) kelimesi gibi hikmeti, hükmü, mahkemeyi, mahkûmiyeti, muhakemeyi ihtiva eden bir kelimenin yerine bula bula bir (Yargıç) kelimesi koyduk. Hâkime “Bay yargıç!” diye hitap edildiği zaman bu kelimeyi sıfatlarına yakıştırmayan hâkimlerin kaşları çatılıyordu (Ulunay, 1957a: 3).¹¹

¹⁰ Geniş bilgi için bk. Ulunay, 1951c:1,5; 1951d: 1, 5; 1952a: 1, 5; 1958c: 3.

¹¹ Geniş bilgi için ayrıca bk. Ulunay, 1952b: 1, 5; 1951e: 1, 3.

Ulunay dilimizde yabancı kelime kullanımıyla ilgili yazdığı “Garson Kelimesi” başlıklı yazıda Garsonlar Cemiyeti’nin Türkçe olmadığı gerekçesiyle bu ismi değiştirmek istediğinden bahseder. Yazar Fransızca’dan alınan bu kelimenin hafif bir tabir olduğunu söyleyerek yerine sofracı kelimesini kullanmanın ve Sofracılar Cemiyeti (Ulunay, 1942f: 3) demenin daha doğru olduğunu düşünür. Yazarın Fransızca garson kelimesi yerine Arapça sofra kelimesini önermesi öztürkçe karşıtı bir tavır sergilediğini ve dil meselesi üzerindeki görüşlerinin tutarsız olduğunu gösterir.

Dilin yanlış kullanımıyla ilgili yazdığı bir başka yazıda bir dili imla ve gramer kurallarına tabi tutmadan herkes istediği gibi yazarsa, o dile belli bir şekil verilemez diyen yazar “*herkes yakıştırdığı gibi yazıyor bu tahrip bilhassa sokaklara asılan ilanlarda yapılıyor*” (Ulunay, 1943d: 2)¹² der ayrıca gazetelerde yapılan istif, üslup ve ibare hatalarının da dilimizi hırpaladığından¹³ bahseder.

Ulunay, imla kurallarından bahsederken kelime sonlarındaki d ve t seslerinin yazılışına değinir. Sonu d ile biten kelimelerde d harfi t sesi verdiği için t ye dönüştürülür. Bu kuralın sakıncası kelimenin manaya olan etkisinde görülür diyen yazar, arkadaşıyla arasında geçen bir konuşmayı örnek vererek meseleye alaycı bir yaklaşımda bulunur. Bir arkadaş soyadları yani aile isimleri hakkında bir makale yazar ve kimsenin okumadığını söyler. Sebebi sorulduğunda da makalesinin başlığının “Soyadları” olduğunu bu başlığın “Soy Atları” şeklinde dizildiği için bazılarının bunu şecereli binek atlarının ıslahına ait bir makale zannedip okumadıklarını, at meraklılarının da ilk satırlara göz gezdirince familya isimlerine ait bir mevzu olduğunu görüp ilgi göstermediklerini anlatır (Ulunay, 1941b :1).

Telaffuz meselesi hakkında yazdığı “Yine Millî Hançere” başlıklı yazısında, Türkçede “j” harfinin mevcut olduğunu iddia ve isbat eden Refik Halit [Karay] ile Va-Nû’ya karşılık Necip Fazıl Kısakürek’in Türkçede “j” sesinin olmadığını bu ses yerine “c” sesi ile telaffuzun doğru olduğunu söylemesi üzerine Ulunay, içinde “j” vardır diye “garaj”a “garac” deme hakkımızın olmadığını söyleyerek, her kelimenin “*menşesine, telaffuzuna iştikakına riayet etmeye mecburuz. Bu muhafazakârlık değil dilimizi sağlam kaidelere bağlayarak korumaktır*” (Ulunay, 1943e: 3) karşılığını verir.

Yazar, konuşma dili ile yazı dili arasındaki farka da dikkat çeker. “İki Çeşit Dil Olur mu?” başlıklı yazısında, iki çeşit dilin olmaması gerektiğini, fakat bizde konuşulan dil ile yazılan dilin tamamen birbirinden farklı olduğunu, dünyanın her tarafında yazılan dilin daha ihtimamlı ol-

¹² Ayrıca bk. Ulunay, 1947b: 1, 2.

¹³ Geniş bilgi için bk. Ulunay, 1942h: 3; 1949b: 141; 1942i: 3; 1943g: 3; 1954a: 2.

duğu hâlde, bizde konuşulan dilin yazılından daha temiz ve doğru olduğunu vurgular (Ulunay, 1944a: 3).

Dil meselesi ile ilgili tespitlerde bulunurken Türkçenin bir lügate duyduğu ihtiyaçtan da bahseden Ulunay, Türkçenin tahrip edilmediği devirde pek çok lügat yazıldığını fakat bir “*Littre*” vücuda getirilemediğini, lisan en büyük hizmeti Şemsettin Sami yaptığı hâlde onun da bir “*Littre*” vücuda getiremediğini söyler. En çok müracaat edilen *Naci Lügati* ve Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmanî*'sinin noksan olduğunu, Hüseyin Kâzım Bey ile Ebüzziya Tevfik'in lügatlerinin iştikak bakımından zayıf olduğunu, lisan konusunda titiz olanların *Salâhî Lügati*'ni tercih ettiğini ancak onun da bir “*Littre*” olmadığını ifade ederek bu alandaki eksikliğe dikkat çeker. Ulunay, Ahmet Rasim'in oğlu Mazlum Bey'le aralarında geçen bir konuşmada, Türkçenin Ahmet Rasim çapında bir ilim adamının yazacağı lügate muhtaç olduğunu ifade eder (Ulunay, 1962a: 3).¹⁴

Dilin sadeleşmesi taraftarı olduğunu her fırsatta yineleyen yazar, özleştirme adı altında dilin bir çıkmaza girdiğini ve gündün güne yok oluşa gittiğini belirtir. Ona göre dili içinde bulunduğu bu durumdan kurtarmak için tek çare, kurulmasını istediği, Türk Akademisi'dir. Yazara göre, lisanı sadeleştirmek başka fakirleştirmek başkadır. Lisanı kurtarmak için bir Türk Akademisi'ne ihtiyaç vardır ve ilk yapılacak şey ise bir lügat yazmaktır, on sene içinde lisan bahsi sağlam temeller üzerine oturtulmazsa Türkçeye vakıf tek kişi kalmayacaktır (Ulunay, 1945a: 4). Yazar Türk Akademisi kurulması fikrini gündeme getirirken adeta Türk Dil Kurumunu yok sayar.

Yeni Sabah'ta 1945'te yayınlanan “Lisanı Kurtarmak İçin Türk Akademisine İhtiyacımız Var” başlıklı yazısında “*Türkçeye yeni bir şekil vermek isteyen sözde lisan âlimlerinin uydurmasyon kelime yaparak, temel Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçeye tercüme edip kullanarak, ufak inceliklerle bir ifade zenginliği arzeden birçok kelimeleri bir tek kelimeye inhisar ettirerek lisanı baltaladıklarını*” (Ulunay, 1945a: 4)¹⁵ söyler. Yazar burada sözde lisan âlimleri olarak nitelendirdiği kişilerin uydurma kelime yapmasını eleştirir ancak kendisinin de dilimizde olmayan “uydurma” kelimesini kullanması bir çelişki doğurur.

On iki yıl sonra ise *Milliyet*'te kaleme aldığı bir başka yazısında, Fransız Akademisi gibi bir Akademiye duyulan ihtiyaçtan yine söz eder ve eğer bir Türk Akademisi kurulsa dilimiz içinde bulunduğu durumdan kurtulur mu? Sorusuna belki kurulur, fakat ondan beklenen lisan ve imla ıslahatını yapamaz karşılığını veren yazar, “*eli kalem tutmaktan aciz ceheleden biri mesela bir ters cümle icat eder. Bunun gramer kaidesine uy-*

¹⁴ Geniş bilgi için bk. Ulunay, 1941f: 4; 1953d: 3; 1954b: 3.

¹⁵ Bu konu hakkında bk. Ulunay, 1949c: 1, 2.

gun olmadığını anlatamazsınız. Okumağa mecbur olursanız lisanı yapılan bu Vandalizm sizi o kadar meşgul eder ki yazının neyi ifade etmek istediğini anlayamazsınız” (Ulunay, 1957b: 3) diyerek bir Akademi kurulsun bile vazifesini gereğince yapabileceğine ihtimal vermez. Türkçe konuşalım, Türkçe kelimeler kullanalım derken Dil Kurumu’nun en iyi gramer yazana mükâfat vaat etmesini “*Gramer Türkçe mi? Bize Türkçe öğretecek kitabın daha ismini bilmiyorlar vaktiyle biz buna “sarf” derdik. Neden sarf demeyeyim de gramer diyeyim*” (Ulunay, 1961a: 3) ifadeleriyle eleştirir ve lisanı bu kargaşadan kurtaracak dil bahsinde salâhiyetli kişilerden oluşan bir Akademi kurulması fikrini yeniden gündeme getirir.

Türk Edebiyatı Hakkındaki Düşünceleri

Refi Cevat Ulunay’ın 1940’lardan itibaren edebiyatla ilgili kaleme aldığı yazılarda en fazla üzerinde durduğu meselelerden biri Türk edebiyatında yeni edebiyatın olmadığı düşüncesidir. Yeni bir edebiyatın varlığı konusunda kendisini eleştirenlere yeni edebiyatın hiçbir zaman aleyhinde olmadığı cevabını veren yazar, hatta daha ileri giderek edebiyatta yeniliklerin eskilikleri hal etmelerini haklı bir inkılap olarak gördüğünü belirtir (Takvimci, 1941a: 3). Ona göre şimdiki gençlerin bilgileri, yeni bir edebiyat kurmaya kâfi gelmemektedir ve bu inkılabı yapabilmek için Türkçeyi çok iyi bilmek ve kusursuz kullanmak lazımdır. Ulunay kendisi ile aynı düşünceyi paylaştığını söylediği Sabiha Zekeriya Sertel’in yazdığı bir makalede, Namık Kemal ve Tefvik Fikret’ten sonra edebiyata yeni bir sima gelmediğini ve onlardan sonra gelen devrin kısır kaldığını itiraf ettiğini söyler. Bugün bir zelzele şiiri yayınlamak istendiğinde Tefvik Fikret’in şiirlerinden yardım alındığını belirtir. Sabiha Zekeriya bu durumu yaşanan devrin buhranlarına atfeder. Bu noktada ona katılmayan yazara göre “*edebiyatta teceddüt, günü tamam olmuş bir çocuk gibidir. Dokuz ay on gün olunca onu hiçbir kuvvet anasının karnında zapt edemez. Doğar ve geldiğini bir feryat ile bildirir*” (Takvimci, 1941b: 3).

Tan gazetesinde yeni edebiyat üzerine bir münakaşa başlatan Ulunay, Suat Derviş’e [Baraner] hitaben yazdığı bir yazıda, kendisinin yeni edebiyattan bazı parçaları karikatürize ettiğini ve bunların “uydurmasyon” şeyler olduğu hâlde kimsenin bunu anlamadığını, hatta kendisini yeni edebiyattan fena parçalar seçmiş olmakla itham ettiklerini anlatır. Demek biraz dışımı sıksam ben de yeni edebiyatçılar arasına katılacağım diyen yazar, yeni edebiyat diye ortaya atılan şiirlerin saçmalığından söz eder ve kendisinin yeni edebiyat diye bir şey olmadığını göstermek için bu şiirleri yazdığını itiraf eder. Ulunay’ın söylediklerine karşı Sabiha Zekeriya Sertel yeni edebiyat “*daha doğum sancılarıyla kıvraniyor. Yakında doğuracak*” (Takvimci, 1941c: 3), Naci Sadullah; “*yeni edebiyat vardır. Doğmuştur, büyümüştür*” (Takvimci, 1941c: 3), Refik Halit ise “*Edebiyat ilhamını cemiyetten alır. Cemiyetler değişince o da değişir!*” (Takvimci, 1941c: 3) der. Muhataplarının aksine yeni edebiyatın varlığına ikna ol-

mayan yazar, onlara yeni edebiyatın varlığını, eserle ispat etmelerini tavsiye eder (Takvimci, 1941c: 3). Buna cevaben bir yazı kaleme alan Naci Sadullah yeni edebiyatın varlığını eserlerle ispat etmek imkânından mahrum değilim ancak yeni bir edebiyatın varlığını ispat için onun eski mahsullerini ortaya koymak istemem. Çünkü bunu yaparsam yeni edebiyatı züğürtlere benzetmiş olurum. Buna hakkım yok çünkü yeni edebiyat züğürt değildir. Yeni edebiyat eski eserlerle övünmektense yeni eserler yaratmayı tercih eder diyerek yakında *Tan* sütunlarında yayınlanmaya başlanacak olan Cemalettin Mahir'in *Göl İnsanları* adlı eserinin Ulunay'ı yeni bir edebiyatın varlığına ikna edecek kudrette olduğunu iddia eder (Sadullah, 1941a: 2).¹⁶

Yeni Edebiyat hakkındaki görüşlerini Orhan Veli'nin [Kanık] *Garip* adlı risalesinden hareketle kaleme aldığı yazıda ifade eden Ulunay, *Garip*'in bir mecmuadan ziyade yeni edebiyat hakkında bir teşrih veya müdâfaa olabileceğini söyler. Kitabın ilk yirmi sayfasının edebiyat ile ilgili uzun yazı ile dolu olduğunu ve içinde yer alan şiirlerin müdafaaya ihtiyaç gösterecek şiirlerden oluştuğu düşüncesini akla getirdiğini belirtir. Garip adının kimsesizlik manasına gelen “gurbet”ten değil de “garabet”ten geldiğini söyleyen Ulunay, yazarın ilk sayfalardaki görüşlerinde garip şeyler anlattığını ifade eder. Orhan Veli'ye göre şiirde kafiye kullanılmasının nedeni ritmi sağlamak değil, ikinci satırın kolay hatırlanmasını sağlamak yani hafızaya yardımcı olmaktır. Bugünün insanı vezin ve kafiye kullanmada bir güzellik bulamayacaktır. Şaire göre teşbih: “*Eşyayı olduğundan başka türlü görmek zoru[dur]*” (Ulunay, 1945b: 2, 6). Teşbihin bu şekilde tanımlanması doğru kabul edildiği takdirde Ulunay, bütün dünyada asırlardan beri kurulan edebiyat varlığının yıkılmaya mahkûm olduğunu ve bu dağınık fikirlerde, yeni edebiyatı müdafa edecek sağlam tezler bulamadığını iddia eder. Garip'te yer alan şiirlerden de örnekler veren yazar, her memlekette her millette böyle acayiplikler olduğunu fakat bunların bir memleketin edebiyatı olmadığını ve olamayacağını, “*Rakı şişesinde balık olun! Dam üstünde saksığan olun. Kızılıcak olun... Ne olursanız olun... Fakat buna ciddiyeti karıştırmayın. Buluşalım, okuyalım ve gülüşelim!*” (Ulunay, 1945b: 2, 6) diyerek yeni edebiyatın durumunu ve Garip şiirini eleştirir.

Yazarın Garip hakkındaki eleştirilerine karşı Resai Eriş'in bir makale yazması üzerine Ulunay şu karşılığı verir:

...ben “Yeni Edebiyat” ismi verilen bu acayip sözlerle karşılaştığım zaman müşahede merhalesini aşamadım; orada kaldım; şiir denilen bu sözler ruhumu karıştıracak, benliğimde bir fırtına koparacak yahut beni sükûnetle dinlendirecek bir tesir hâsıl ede-

¹⁶ Bu konu hakkında geniş bilgi için bk. Sadullah, 1941b: 2.

medi. Bana “bilmece bildirmece dil üstünde kaydırmaca” gibi bir tekerleme dinliyormuşum hissini verdi.

Yazar, Resai Eriş’in bahsettiği Garip’teki ileriye gitmiş şiiri aradığını ancak bulamadığı ifade eder (Ulunay, 1945e: 2, 4).

Rıfat Ilgaz’ın *Yarenlik* adlı şiir mecmuasından hareketle bir yazı yazan Ulunay, Rıfat Ilgaz’ın şiirleri okunduğunda ağızda çiğnenen bir meyankökü tesiri bıraktığını söyler. Kitabına ad olarak koyduğu *Yarenlik*’leri öylesine içtendir ki okurken insanın teneffüs ettiği havada bir hüznün rüzgârı dalgalanır. Rıfat Ilgaz’ın şiirlerinde hoyrat bir laubaliliğin ve Bruant kabaresini hatırlatan haşin bir edanın varlığından söz eden Ulunay “*Hepinize geçmiş olsun/Atlattık bu kışı da burnumuz kanamadan*” ifadesi ile Edebiyat-ı Cedide’nin: “*Bahar olsun bahar olsun da gönlüm/ Biraz def’i melâl etsin diyordum*” (Ulunay, 1943f: 3) ifadesiyle başlayan şiirini karşılaştırır ve Edebiyat-ı Cedide şiirinin kuru söz yığını gibi kaldığını iddia eder. Bu şiirlerde realizmin, yeni edebiyatın en kuvvetli cephesi olduğunu belirtir ve Orhan Veli şiirine de bir gönderme yaparak Süleyman Efendi’nin nasırına benzemediğini söyler (Ulunay, 1943f: 3).

1951’de kaleme aldığı bir başka yazıda yeni edebiyat hakkında daha önceki görüşlerini tekrarlar ve *Evimin önüne yoğurt ağacı diktim. Döner kebab dönmez oldu. Saçmalarına şiir demek için cesaret lazımdır.* (Ulunay, 1951b: 1, 5) diyerek yaşadığımız devrin edebiyatsızlığına şaşmamak gerektiğini lisan ne hâlde ise edebiyatın da o halde olduğunu, henüz yeni bir edebiyatın varlığından söz edilemeyeceğini dile getirir (Ulunay, 1951b: 1, 5).

Edebiyat üzerine yazdığı yazılarda tenkit bahsine de değinen yazar, Türk edebiyatında tenkit ve münekkidin olmadığı yönünde yapılan eleştirilere, tenkidin tahsil ile elde edilemeyeceği karşılığını verir. Tenkit ilimle elde edilen bir kabiliyettir ve bir münekkit tenkit edeceği eserin karşısında bulunduğu zaman ilmî bilgisi ile muhakeme edip, eserin güzelliklerini veya kusurunu okuyucuya sunmalıdır. Bu itibarla münekkidin anlayışlı, tecrübeli ve alanında bilgi sahibi olması gerekir. Edebî hayatlarını tamamen tenkite adayarak başka şeyle meşgul olmayan ilim adamları olduğu gibi hem roman yazan hem de münekkidlik yapan büyük müellifler de vardır. Mesela Emile Faguet ve Brunetiere mesleklerinde tenkit bahsini ilk planda tutarlar. Anatole France ve Jules Lemaitre’in ise daha fazla edebî romanlarla meşgul oldukları hâlde, Georges Ohnet’i tenkitleri ile hallaç pamuğu gibi atacak kudrete sahip olduğunu belirten yazar, her Türk münekkidinden Emile Faguet olmasını beklemenin ne kadar doğru bir temenni olup olmayacağını sorgular (Ulunay, 1943g: 3).

Tenkit meselesinde münekkidin eser hakkında söylediklerini, yazarın şahsına yönelik bir hücum şeklinde algılaması doğru değildir. Bu duruma *ya tenkit edenler dozunu fazla kaçırıyorlar; şaşı, şehla derken kör*

deyip içinden çıkıyorlar yahut tenkit edilenlerin midelerinde hazım için kâfi derecede asit yok (Ulunay, 1942g: 3) cümleleriyle açıklık getiren Ulunay, eser tenkitinin yazarın aleyhinde yazılmış bir yazı sayılamayacağını, eserin tahlil edilip iyi veya kötü yanlarının sıralanmasında yazarın alınmaya hakkının olmadığını belirtir. Tenkit yalnız bir eserin iyi veya kötü taraflarını seçip ortaya koymak mıdır? Sorusuna ...*Bir tenkidi okuyan onun niçin ve nedenini de öğrenmeli, ayrıca münekkidin bu vadideki vukufunu anlamalı; tenkit edilen eser dolayısıyla o ilmin temas eylediği meseleler hakkında bir fikir edinmeli* (Ulunay, 1944a: 3) karşılığını veren yazar, edebiyatımızda tenkit bahsinde acayiplikler karşısında kalındığını belirtir. Eseri başarılı bulunmayan bir müellifin bu eseri beğenmiyorsun ama daha iyisini yazabilir misin? Şeklinde münekkide karşılık verdiğini, bu şartlar altında daha çok zaman münekkit aranacağını, tenkidin hakiki manasını ve bilhassa ona tahammül etmesini öğrenirsek o zaman münekkit bulunacağını söyler (Ulunay, 1944a: 3).

Refi Cevat Ulunay'ın üzerinde kalem oynattığı mevzulardan bir diğeri ise Türk edebiyatında edebî mecmuaların işlevidir. Yazara göre ortaya yeni bir fikir atmak isteyenlerin seslerini işittirecek bir vasıta bulamamaları, fikirlerindeki hakikat izlerinin tespitini imkânsız kılar. Eski zamanlardan beri şiir ve sanata teşhir, tenkit ve tahlil edilecek yerlerin tahsis edildiği görülür. Arapların İslamiyet'ten evvel bir nevi edebiyat pazarı olan "suka ükaz"ları oldukça meşhurdur. Burada herkes eserini ortaya koyar tenkit ve münakaşa edilir hatta muvaffak olanlar Kâbe duvarına asılır. Şarkta edebiyat "saray inhisarına" girmeden, evvela halkın reyine sunulur. Âşık kahveleri eserleri milletin takdirine sunan birer halk edebiyatı akademisi görevini üstlenir. Matbaanın icadından sonra bu görev matbuata geçer. Tanzimat'tan sonra ise sanat hareketlerini münakaşa eden mecmualar yayınlanır. Bu mecmualardan *Servet-i Fünun*'u edebiyat inkılabının bayrağı olarak gören Ulunay, Naci mektebinin karşısına dikilen edipleri bu mecmuanın bir araya topladığını, sonrasında bu ayarda bir mecmuanın neşredilmediğini ifade eder. Şimdi edebiyattan bahseden mecmua yok mu? Sorusuna "*Biz kemiyet, değil, fakat keyfiyet itibari ile bu suale yok diyebiliriz. Filhakika arada batıp çıkan birçok matbu evrak var. Fakat bunların hiçbirisi edebî bir hareketi müdafaa edebilecek bir kudret sahibi değillerdir*" (Ulunay, 1941c: 3) şeklinde cevap veren yazar, bu eksikliği kapatacak ve edebiyata yön verecek esaslı bir mecmuaya duyulan ihtiyacı dile getirerek, yeni edebiyata karşı gösterilen lakaytlığın sebebini de mecmua yoksulluğu ile ilişkilendirir.

Ulunay bir başka yazısında Türk edebiyatının bir "inhitat" devresi yaşadığını ve edebiyatın bu hâle gelmesinde mecmua yokluğunun rol oynadığını ifade eder. Eskiden edebiyatın var olduğu devirlerde, *Servet-i*

Fünun, Malûmat gibi mühim mecmuaların neşrolunduğunu ve edebî yazı- larla şiirlerin buradan takip edildiğini hatırlatır (Ulunay, 1968b: 2).¹⁷

Edebiyat yazılarında Ulunay’ın görüşleri ileri sürdüğü bir başka husus ise tercüme ve adaptasyon meselesidir. Yazar, tercüme bahsinde yabancı dillerden Türkçeye yapılan tercümelerin yanı sıra Türkçeden yabancı dillere yapılan tercüme üzerinde de hassasiyetle durarak tercümenin layıkıyla yapılabilmesi için mütercimmin her iki dile de vâkıf olması gerektiğine dikkat çeker. Mühim bir eseri tercüme kalkan kişi, yabancı kelimelerin karşılığını vermek kudretini kendinde bulmalıdır. Fransa’da pek çok eserin tercüme edildiğini ve tercüme yapan kişinin üzerine aldığı vazifenin bilincinde olduğunu belirten yazar, orada lisanı tam anlamıyla bilmeyen kişinin tercüme yapmaya cesaret edemeyeceğini söyler. Bizde ise buna ehemmiyet verilmez. Bizde iyi tercüme yapılmamasının sebebi olarak mekteplerde iyi tercüme hocalarının bulunmaması ve Fransızcadan Türkçeye iyi lügat kitabının olmamasını ileri süren yazar en fazla başvurulan kaynak olan Şemsettin Sami’nin lüğatinin bile her tercüme kâfi gelmediğini, lügatte pek çok kelimenin olmadığını söyler. Mesela “demagoji” kelimesi bu lügatte yer almayan kelimelerden sadece biridir (Ulunay, 1946a: 2).

Tercüme bahsinde “*Tercüme, ne kadar itina edilirse edilsin bir kâna- niçe işlemenin tersine benzer. Onu işlemenin yüzüne yaklaştırmak ter- cüme edenin kudretine vabestedir*” (Ulunay, 1961b: 3) diyen Ulunay, her okuduğu kitabı anladığını zanneden kimselerin kitap tercüme edip kitap- çıya başvurmalarını da eleştirir. Burada vazife kitapçılara düşmektedir onlar her önüne geleni basmayıp, halka beğenilecek eserler sunmakla yükümlüdür. Kitapçı, bir ilim satıcısı olarak kabul edilir ve basılmak üzere kendisine verilen eseri yeterli bulmadığı takdirde sahibine iade etmesi la- zım gelir. Kitapçıların kötü tercüme edilmiş eserleri edebiyat muhitine sunmaya hakkının olmadığını düşünen yazara göre her türlü alışverişte kâr ve menfaat düşünülebilir ancak ilim bahsinde kârdan evvel düşünül- mesi lazım gelen şeyler vardır. Ona göre fiyat murakabe komisyonu gibi bir de “eser murakabe komisyonu” kurmaya ihtiyaç vardır (Ulunay, 1944b: 2).¹⁸

Maarif Vekâleti 1941’den itibaren üç yüz elli dört eser neşreder. Bu eserlerin hepsi klasik değildir ve tercüme de layıkıyla yapılmamıştır. Kitaplardaki bu hataları anlayacak ilmî bilgisi olan kişiler eserin ken- dini aslından da okuyabilir, ancak o esere sadece tercümesi ile vâkıf olabileceklerin yapabilecekleri bir şey yoktur ve onlar bu eserleri hatalarıyla okuyup öyle öğreneceklerdir. Bu durumda Maarif Vekâleti’nin teşebbüsünün bir faydası kalmayacaktır. Maarif Vekâleti’nin eseri seçip,

¹⁷ Bu konu hakkında bk. Ulunay, 1966c: 2.

¹⁸ Geniş bilgi için bk. Ulunay, 1945c: 1, 2; 1947c: 1, 2.

mütercim bulması ve bol para vererek bu tercümeleri yaptırmaya rağmen, yapılan tercümeleri kontrol etmemesini eleştiren yazar, baskıdan önce bir heyet toplanarak tercümelerin incelenmesi ve ondan sonra yayınlamasını tavsiye eder. Böylece ilim hayatında yer edinmiş kişilerden oluşacak heyet, gelecekte bir Türk Akademisi'nin de temelini teşkil edebilir (Ulunay, 1945d: 1, 2).

Yeni Sabah'ta iki yıl sonra yayınlanan bir başka yazısında tercüme-lerin kontrol edilmesi meselesine tekrar değinen yazar, bu iş memleketin irfanı için faydalı olabilirdi ancak ne yazık ki bir heyet kurulamamış, tercümeler incelenmemiş ve bu teşebbüs iltimaslı kişilere para kazandıran bir geçim vasıtası haline getirilmiştir diyerek Maarif Vekâleti'ne tepkisini dile getirir (Ulunay, 1947a: 1, 2; 1947: 2).¹⁹ Eserlerin bir heyet tarafından incelenerek yayınlanması gerektiğini söyleyen yazar klasiklerin tercümesinde hatır ve himayenin dikkate alınması üzerine eserlerin tercüme olmaktan çıktığını, tercüme yaptığını zannedenlerin de imaret hâline gelen bu tesisten para almaktan başka düşüncelerinin olmadığını dile getirir (Ulunay, 1953b: 2; 1953c: 2).²⁰

Tercüme eserlerin himayesi meselesine de dikkat çeken Ulunay, tercüme edilmiş eserler üzerinde birtakım değişiklikler yapılarak, eserin yeni bir mütercim adıyla sözde yeniden tercüme edilmiş gibi yayınlanmasını da doğru bulmaz. Tercüme eserlerin kendini koruyamadığını ve buna Maarif Vekâleti'nin bir çare bulması gerektiğini düşünür (Ulunay, 1960a: 3).

Ulunay 1940'larda matbuatta sıkça karşılaşılan yabancı dilde yazılmış romanlar üzerinde çok az değişiklik yapılarak nakledilmesi hadisesine de (adaptasyon meselesi) değinir. Telif bir eserin bir başka dile tercüme zahmetine bile katlanmaksızın çalاکalem yazılmasını bir yağma-gerlik olarak gören yazar, edebiyatta adaptasyon adı altında yapılan bu gibi intihallerin aleyhinde olduğunu ifade eder. Tercümeden bir kötülük görmedik diyen yazar, Ahmet Mithat'ın milleti okumaya tercümelemlerle alıştırdığını, isteseydi onun da adapte yapabileceğini ancak buna tenezzül

¹⁹ Eski Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ile aralarında geçen bir konuşmada Ulunay, tercümelerin denetlenmesi konusunda Hasan Ali Yücel'e "Siz hüsnüniyetle böyle bir teşekkül vücuda getirdiniz. Fakat bir kontrol heyeti kurmadınız. Sultan İkinci Abdülhamit devrinde neşredilen kitapların üzerinde: "Maarif Nezaret-i-celilesinin ruhsatıyla tab edilmiştir" diye bir kayıt vardı. Bu kayıt eserin bir heyet tarafından kontrol edildiğini tasdik ediyordu... Siz klasiklerin tercümesi için bir teşekkül vücuda getirdiniz, fakat o teşekkülü kontrol edecek bir heyet vücuda getirmediniz" dediğini nakleder (Ulunay, 1967: 2).

²⁰ Maarif Vekâleti'nin tercümelerle ilgili teşebbüsü hakkında *Halk Partisi zamanında kurulan bu fodla fırının, devir değiştikten sonra ya islah ya da ilga edileceğini ümit ettik. Fakat ne münasebet! Millet'in paraları har vurulup harman savrulmakta devam ettiğini söyler. Geniş bilgi için bk. Ulunay, 1952c: 1, 4.*

etmediğini belirtir (Ulunay, 1941d: 3). Bir eseri tercüme etmeyip de nakletmenin sebebi nedir? Bir eseri doğrudan doğruya tercüme etmek bir kusur mudur? Sorularına, belki bir kusur değildir. Fakat tercümede başarılı olamamak endişesi vardır. “*O halde bir ecnebi romanı alıp Alfred’i Ahmet, Madlen’i Mediha yapınca, artık tercüme güçlüğü ortadan kalkmıştır. Kimse çıkıp da bu tercümenin şurasında kusur vardır diyemez. Üstelik edip(!) sadece bir eseri dilimize tercüme eden bir nakil mevkiinden çıkmış ve bir müellif olmuştur*” (Takvimci, 1941e: 3) cevabını vererek Ercüment Ekrem Talu’nun Georges Duhamel’in bir eserini bu şekilde dilimize nakletmesini eleştirir (Takvimci, 1941e: 3).

“Adaptasyon (aşırıntı)” eserlerden, eseri nakleden kadar gazete sahipleri ve kitapçılar da sorumludur. Elinde böyle bir eserle gazeteye başvuran kimselere eseri neden tercüme etmeyip de adapte ettiği sorusu sorulsa verilecek cevap tercüme işinin zorluğu yönünde olur. Tercüme yerine adapte ederek yazar kendini eleştirilerden korur. Ulunay, ellerinde adapte eserlerle kitapçıları, gazete idarehanelerini dolaşanların geri çevrilmediği takdirde telif eserlere rağbetin artmayacağını, edebiyatı adaptasyondan kurtarmanın tek çaresinin de bu eserlere itibar etmemek olduğunu kuvvetle vurgular (Ulunay, 1941d:3).

Sonuç:

Refi Cevat Ulunay Türk basın hayatına 1908-1968 yılları arasında altmış yıl hizmet etmiştir. Gazetecilik hayatı İttihat ve Terakki’ye karşı beslediği düşmanlıkla başlamış Millî Mücadele’nin karşısında yer alıp sürgüne gönderilmesiyle bu düşmanlık daha da büyümüştür. Sürgünden döndükten sonra siyasi faaliyetlerde yer almasa da gazetelerde kalemiyle muhalefete devam etmiş ve yazıları da onun muhalif tavrıyla şekillenmiştir. Hemen her konu üzerine söyleyecek sözü bulunan Ulunay’ın dil ve edebiyat üzerine yazdığı yazılar azımsanmayacak hacimdedir. Dil meselesi üzerine kaleme aldığı yazılar incelendiğinde yazarın sağlam temeller üzerine oturmayan, kendi içinde tutarsızlık barındıran fikirler ileri sürdüğü görülür. Dilin sadeleşmesi ve öztürkçecilik bahsinde yazarın düşüncelerini ortaya koyarken din âlimlerini özellikle de Ziya Gökalp’i dili tahrip etmekle suçlaması meseleye siyasi muhalifliği ile yaklaştığını gösterir. “Uyruk” ve “yargıç” kelimesi üzerinden öztürkçe kelime kullanımını alaycı bir üslupla eleştirmesine rağmen günümüzde bu iki kelimenin de dilimize yerleşmesi öngörülerinin geçersiz olduğunu kanıtlar. Benzer şekilde edebiyat meseleleri üzerine kaleme aldığı yazılarda yeni bir edebiyatın olmadığını söylemesi ve Orhan Veli’nin Garip risalesini eleştirmesi bugün için kendini Türk edebiyatına kabul ettirmiş olan Orhan Veli ve Garip Hareketi hakkındaki düşüncelerinin iflas ettiğini gösterir.

Ulunay dil ve edebiyat meselesi üzerine kaleme aldığı yazılarda kendi içinde tutarsız fikirler barındırmasına rağmen tenkit, tercüme ve

adaptasyon meseleleri üzerine yazdığı yazılarda Türk edebiyatının önündeki engellerin nasıl aşılacağı konusunda bugün bile geçerliliğini koruyan fikirler ileri sürmüştür.

KAYNAKLAR

- Naci Sadullah, (27 Şubat 1941a), “Günün Meselesi-Yeni Edebiyatın Fiilî Cevabı!”, *Tan*, s. 2.
- Naci Sadullah, (4 Mart 1941b), “Günün Meselesi-Yeni ve Eski Edebiyat Davası”, *Tan*, s. 2.
- TAKVİMCİ, (21 Sonkanun 1941a), “TBY-Edebiyat ve Hakikat”, *Tan*, s. 3.
- TAKVİMCİ, (27 Sonkanun 1941b), “TBY-Yeni Edebiyat Bahsi”, *Tan*, s. 3.
- TAKVİMCİ, (2 Şubat 1941c), “TBY-“Bn. Suat Derviş”e”, *Tan*, s. 3.
- TAKVİMCİ, (14 Şubat 1941d), “TBY-Telif, Tercüme, Nakil”, *Tan*, s. 3.
- TAKVİMCİ, (7 Şubat 1941e), “TBY-Aşırma Meselesi”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (11 Kasım 1966a), “Takvimden Bir Yaprak-Mesleğe Dair”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (3 Şubat 1957b), “TBY- Geçmiş Zaman Olur ki...”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (24 Şubat 1941a), “TBY-Türk Dili, Vecize Dili”, *Tan*, s. 2.
- ULUNAY, (29 Mart 1943h), “TBY-Lisanda Millî Ahenk”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (13 Sonkanun 1941b), “TBY-D ve T Meselesi”, *Tan*, S.1944, s. 3.
- ULUNAY, (3 İkteşrin 1940a), “TBY-Yağmurdan Kaçarken”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (22 Nisan 1942a), “TBY-Yeni Nesil Eski Harf”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (13 Ağustos 1956b), “TBY-Profesörün Hakkı Var”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (24 Mayıs 1956a), “TBY-Cehalet Ahtapotu”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (11 Mart 1958a), “TBY-Mesul Bizleriz”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (18 Kasım 1958b), “TBY-Acı Düşünceler”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (9 Şubat 1968c), “TBY-Eski Harfler”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (25 Haziran 1942b), “TBY-Nasıl Konuşuyorduk? Nasıl Konuşmalıyız?”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (2 İkkânun 1941b), “TBY-Dilimizi Benimsemeye Doğru”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (2 Şubat 1942c), “TBY-Yine Dil Bahsi”, *Tan*, s. 4.
- ULUNAY, (8 Eylül 1942d), “TBY-Dil Hakkında Bir Meslektaşın Fikri”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (14 Sonkanun 1942e), “TBY-Dil Yarenliği”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (14 İkkânun 1941c), “TBY-O Kadar Kolay Değil”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (9 Birinciteşrin 1943a), “TBY-Bir Tabir Münasebetiyle”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (18 Temmuz 1949a), “TBY-Terennüm, Irlamak, Zırlamak”, *Yeni Sabah*, s. 1.
- ULUNAY, (3 Temmuz 1943b), “TBY-Lisan Latiyeleri”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (26 Eylül 1943c), “TBY-Dil Bayramı Münasebetiyle”, *Tan*, s. 3.

- ULUNAY, (29 Eylül 1950a), “TBY- Bayramlardan Dil Bayramı”, *Yeni Sabah*, s. 1, 7.
- ULUNAY, (16 Kasım 1960a), “TBY-Bozulan Türkçe”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (1 Nisan 1966b), “TBY-Kurban Bayramı”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (7 Eylül 1968c), “TBY-Yine Lisan Bahsi”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (17 Mart 1968a), “TBY-Türkçe’nin Hakkı”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (3 Haziran 1953a), “TBY-Türk Dil Kurumu’nun Bir Mektubu”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (19 Nisan 1948a), “TBY-Bir Gazâ Ettin ki...”, *Yeni Sabah*, s.1, 2.
- ULUNAY, (24 Ekim 1951c), “TBY-Şu Dertten Kurtulamadık”, *Yeni Sabah*, s.1, 5.
- ULUNAY, (26 Ocak 1951d), “TBY-Değişmesi Elzem Tabirler”, *Yeni Sabah*, s.1,5.
- ULUNAY, (11 Temmuz 1952a), “TBY-Dil ve Dilbazlar”, *Hizmet*, s.1, 5.
- ULUNAY, (1 Mayıs 1958e), “TBY-Lisanda Tekâmül”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (25 Aralık 1951a), “TBY-Uyruk”, *Yeni Sabah*, s.1, 3.
- ULUNAY, (21 Şubat 1957a), “TBY-Katledilen Türkçe”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (12 Nisan 1952b), “TBY-Ölmüş Yazı Dili”, *Yeni Sabah*, s.1, 5.
- ULUNAY, (25 Aralık 1951e), “TBY-Uyruk”, *Yeni Sabah*, s. 1, 3.
- ULUNAY, (8 Mart 1942f), “TBY-Garson Kelimesi”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (17 Şubat 1943d), “TBY- Lisanda Kaide Eksikliği”, *Tan*, s. 2.
- ULUNAY, (13 Kasım 1947b), “TBY-İmlâ Anarşisi”, *Yeni Sabah*, s.1, 2.
- ULUNAY, (17 Şubat 1942h), “TBY- Za’f-1 Telif Yanlışlıkları”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, Refi Cevat (18 Mart 1949b), “Za’f-1 Telif”, *Mizah*, s.141.
- ULUNAY, (14 Mayıs 1942ı), “TBY-Yanlışlıklar Komedi”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (29 Eylül 1943g), “TBY-Bir İnşa Örneği”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (23 Ocak 1954a), “TBY- Vah! Güzel Türkçem Vah!”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (7 Mart 1943e), “TBY-Yine Millî Hançere”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (21 Nisan 1944a), “TBY-İki Çeşit Dil Olur mu?”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (9 Ekim 1962a), “TBY-“Lugat”siz Lisan”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (13 Nisan 1941f), “TBY-Bize Bir “Lugat” Lazım”, *Tan*, s. 4.
- ULUNAY, (10 Mart 1953d), “TBY-Bir Lugat Kitabı İhtiyacı”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (20 Ekim 1954b), “TBY-Bir “Mesen” Yok mu?”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (20 Eylül 1945a), “Lisanı Kurtarmak İçin Türk Akademisine İhtiyacımız Var”, *Yeni Sabah*, s. 4.
- ULUNAY, (25 Ocak 1949c), “TBY-Dil Akademisi”, *Yeni Sabah*, s.1, 2.
- ULUNAY, (29 Ağustos 1957b), “Takvimden Bir Yaprak-Lisan, İmla, Gramer”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (6 Temmuz 1961a), “Takvimden Bir Yaprak-Zavallı Türkçe”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (3 Mayıs 1945b), “Güzel Sanatlar Kitaplar-Garip Şairin Garip’i”, *Yeni Sabah*, s. 2, 6.

- ULUNAY, Refi Cevat (6 Haziran 1945), “Güzel Sanatlar Edebiyat-Yeni Edebiyat Denen Acaibat Müdâfaası”, *Yeni Sabah*, s. 2, 4.
- ULUNAY, (11 Şubat 1943f), “TBY-Realist Şiirler”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (11 Nisan 1951b), “TBY-Edebiyatsız Devir”, *Yeni Sabah*, S. 5013, s. 1, 5.
- ULUNAY, (9 Şubat 1943g), “TBY-Bir Görüş Noktası”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (4 Temmuz 1942g), “TBY-Tenkide Tahammül Gerek”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (10 Mayıs 1944a), “TBY-Münekkit Aranıyor”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (17 Mart 1941c), “TBY-Edebî Mecmua Yoksulluğu”, *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, (24 Nisan 1968b), “TBY-Edebiyata Mersiye”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (21 Ağustos 1966c), “TBY-Mevsime Hazırlık”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, Refi Cevat (19 Haziran 1946a), “Tercümede Affolunmaz Lâubalilikler”, *Yeni Sabah*, s. 2.
- ULUNAY, (9 Haziran 1961b), “TBY-“Divân-ı Kebir”den Seçmeler”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (14 Aralık 1947c), “TBY-Bir İlim Sansürü Lazım”, *Yeni Sabah*, s. 1, 2.
- ULUNAY, (1 Mayıs 1944b), “TBY-Çokluk ve Yokluk”, *Tan*, s. 2.
- ULUNAY, (18 Haziran 1945c), “TBY-Başiboş Kitapçılığa Karşı”, *Yeni Sabah*, s. 1, 2.
- ULUNAY, (5 Kasım 1945d), “TBY-Maarif Neşriyatı Hakkında”, *Yeni Sabah*, s. 1, 2.
- ULUNAY, (31 Aralık 1947a), “TBY-Eğitim Bütçesi Müzâkere Edilirken...”, *Yeni Sabah*, s. 1, 2.
- ULUNAY, Refi Cevat (31 Ocak 1947), “Sanat Bahisleri-Bu Tercümelerin Hali Ne Olacak?”, *Yeni Sabah*, s. 2.
- ULUNAY, (24 Ocak 1967), “TBY-Klasikler”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (27 Ağustos 1953b), “TBY-Klasikler ve Tercemeler”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (14 Ekim 1953c), “TBY-Yine Klasikler Meselesi”, *Milliyet*, s. 2.
- ULUNAY, (3 Şubat 1952c), “TBY-Dünya Edebiyatının Bizdeki Hâli”, *Yeni Sabah*, s. 1, 4.
- ULUNAY, (23 Ocak 1960a), “TBY-Aşirementûnî!”, *Milliyet*, s. 3.
- ULUNAY, (30 İkteşrin 1941d), “TBY-Bir Malın Alıcısı Olmazsa...” *Tan*, s. 3.
- ULUNAY, Refi C. (1999), *Sürgün Hatıraları: Menfâlar Menfiler* (Haz. KILIÇ, H. Hüsnü), Arma Yay., İstanbul.